

GRAĐEVNA IDEJA — GI¹⁾

(Iz osvrta na arhitektonske izložbe arh. J. Neidhardta)

Neidhardt me uvjerio svojim **građevnim idejama**. Pokušaću prikazati što pod time mislim.

Pantheon: kugla, sjajno osvijetljena — tijelo rimske ljepote, konstrukcije itd.

Bazilika: svladani su veliki rasponi, usprkos znatnih dubina — sve je dobro osvijetljeno; konstrukcija zadovoljava i sve potrebe, omogućuje sakupljanje velikog broja ljudi itd.

Loosova kuća sa jednim zidom — hangar: u tu konstrukciju se mogu lako, po volji, ugraditi potrebne prostorije itd.

Hangar u Orly-u: parabola; ovaj je oblik lijep i dobro odgovara kao pokrov Zepelinu.

Kongresni trg u Ljubljani — kompozicija: nepodesan je bio spomenik Sv. Trojice ispred kavane Evrope, smetao je prometu. Divlji i rastrgan bio je i Kongresni trg. **Plečnik** je premjestio spomenik od kavane na Kongresni trg. Trg je prije popločao. Povezao je rastrganu okolinu u jednu cjelinu. Nastala je dvorana, sa nebom kao stropom i Crkvom »Milosrdnica« kao prednjom stijenom. Pred tu stijenu je smjestio oltar — spomenik Sv. Trojice. U novoj okolini je najednom spomenik oživio u svojoj plemenitoj kompoziciji i nježnim proporcijama. Maleni spomenik ispred glomazne crkvene fasade — to je ono što nazivam GI!

GI je generalna zamisao (plastička, konstruktivna, funkcionalna, kompozicijska ili pak kompleksna), koja dobro odgovara svim potrebama građevine.

Historija daje mnogo GI. Sve ostalo, što nije GI u gornjem smislu, vremenom je otpalo. A opet, premda srodni po kvalitetu, bazilika ne bi mogla da nastane danas, kao ni Orly u rimsko doba.

Loos, Plečnik i Le Corbusier veliki su mi po svojim GI.

Prema GI prosuđujem talente i dobru arhitekturu.

¹⁾ U više navrata Grabrijan se, tokom 1936/37. g., osvrće na izložbu radova arh. J. Neidhardta, koja je u to vrijeme bila priređena u Zagrebu i Sarajevu. Koristeći parcijalno tekstove dvaju članaka — iz »Jugoslavenskog lista« od 7/XI 1936. i iz »Građevinskog vjesnika« br. 1, januar 1937 — ovdje su izvučeni oni dijelovi prikaza koji govore o projektima za Sarajevo, ili su s problematikom Sarajeva bar indirektno vezani. Ispušteni su tekstovi koji se odnose na projekte za Zagreb, Pariz itd.

Konkretno: put do GI

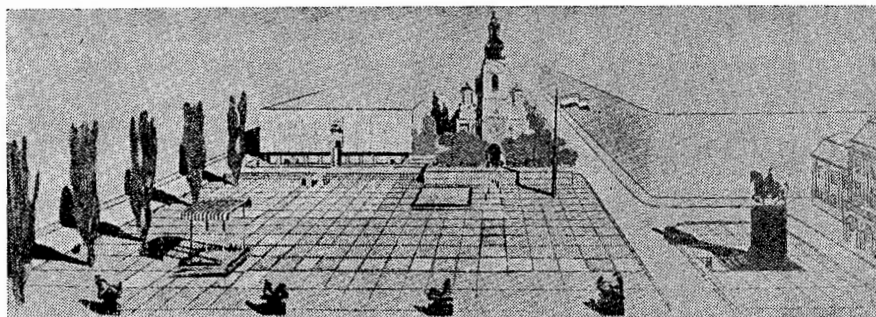
Izložba arh. J. Neidharta počinje raznim tekstovima; iz njih je lako razabrati njegov život i rad. Izložba ima propagandistički karakter, tj. zadaću da širi principe moderne arhitekture i urbanizma.

J. Neidhardt je izložbu posvetio svome učitelju Le Corbusieru. Posveta je popraćena Corbusierovim skicama:

»Svuda oko kuća drveće: prijatno združena tvorba čovjeka sa tvorbom prirode.«

Trg Oslobođenja u Sarajevu²⁾

Trgovački dio starog Sarajeva zadaje Sarajlijama mnogo brige. Taj city boluje na komunikaciji. Pristupačan je po uskoj Titovoj ulici. Ljekari rade često sljedeće: ne funkcioniše uho, pa vas operišu u grlu. Tako bi trebalo rješavati i problem starog Sarajeva: regulacijom Trga oslobođenja ventilirali bismo promet između Titove ulice i Ulice JNA, a



Prijedlog za rješenje trga sa spomenikom.

u tom slučaju treba da ostaje Trg slobodan, kako ga zamišlja Neidhardt.

Situacija: kompleks nije nikada bio građen za trg; sve je rastrgano; glavni objekti Trga: Crkva, Bogoslovija (sada Tehnički fakultet) i Oficirski dom (sada Dom JNA), razbacani su u kompleksu, bez međusobnih odnosa. K tome još istupa na Trgu malo muslimansko groblje pred Oficirskim domom.

Neidhardt je problem riješio u tri smjera.

U prvoj etapi, nazvaću je urbanističkom, pretvara muslimansko groblje u malen trg, koji se prelijeva u glavni, dobiven rušenjem bloka kuća.

U drugoj etapi komponuje (nazvaću je kompozicijskom) glavne razbačene objekte na Trgu u jednu cjelinu. Tražen je trg ispred Saborne crkve, kao što ga imaju katolici ispred Katedrale, a crkva nema nikakav istaknuti položaj u tome kompleksu.

Neidhardt daje trokutnu relaciju, u kojoj ističe Crkvu, a u isti mah obuhvata i sve ostale važne objekte na Trgu. Ovako Trg potpuno vladava — GI!

²⁾ Neidhardtovo rješenje trga Grabrijan smatra jedino ispravnim i zastupa ga u svim člancima koji se odnose na urbanizaciju ovog prostora. Detaljnije o predloženoj regulaciji vidi u »Građevinskom vjesniku«, maj 1936. g.

Trokutnu relaciju tvore: spomenik u osovini Oficirskog doma na malom trgu, njegov trabant — bazen na velikom trgu, i vrh trokuta — Crkva!

Taj potez podsjeća na širinu renesansnih majstora, Francuska kritika ga naziva »suptilnim«.

U trećoj etapi, koju ću nazvati plastičnom, Neidhardt se samo još poigrava sa prostorom ispred Bogoslovijske i Crkve, tj. veže ih, izoluje i dijeli te obrađuje prostor plastično pomoću zelenila, perona i zidanih kulisa.

Kompozicija odaje rijetko iskustvo i veliku koncentraciju duha: gdje god se nalazite na Trgu, uvijek ste u tom začaranom trokutu — između dva i ispred trećeg monumenta.

Fiskulturni dom u Sarajevu

Dom bi trebalo da služi tjelesnoj kulturi. Ali stanje u kome se danas nalazi beznažno je: zametak svih mogućih želja i zahtjeva, uopće — nezreo organizam. Uzima se u obzir tjelesna kultura, reprezentacija, administracija, prosvjeta, stanovi i eksploatacija — neke od njih fragmentarno, druge opet tako obilno da zgrada gubi svoju glavnu svrhu. U konkretnom slučaju, zemljište i ne odgovara potrebnoj veličini vježbališta. Uglavnom je izabrano mjesto vezala na objekat samo reprezentacija.

Neidhardt predlaže hangar, čijom bi se tvorbom zadovoljili i svi ostali zahtjevi. To je GI!

Hangarom je moguće iskoristiti 125% zemljišta za vježbalište. Nije to paradoks! Računajmo: 60% dvorišta; tome možemo dizanjem stakla na južnoj strani hangara pripojiti 25% za vježbaonice i dvorane, plus 40% terase za sunčanje i kupanje, koja je pristupačna stepenicama iz vježbališta; dakle, ukupno: 125%.

Sve ostale prostorije, koje ne služe za vježbe, on smješta u etaže na sjevernu stranu hangara, prema ulici.

Time je dao konstruktivan organizam, u kome su moguće i eventualne nadopune, jer je toliko slobodan i elastičan kao Loosova kuća sa jednim zidom, koja je u stadiju neprekidnog razvoja.

Željeznička stanica u Sarajevu³⁾

Stanicu treba vidjeti. Sve potrebne prostorije lako je smjestiti u jednu jednospratnu zgradu. Stoga odvajati 12 stanova od ostalih prostorija, smještati ih u visinski objekt pokraj Stanice, koju time ističe. Osnova je neobično jasna, fasada laka i elegantna.

Zaglavak

Vidio sam nekoliko izložbi natječajnih radova, na kojima je Neidhardt sudjelovao. Njegovi radovi odskaču od ostalih — ističu se svojim GI! A opet ljudi slijepo prolaze, dok jury-i konstatuju »originalnost« i otpreme rad otkupom ili pohvalom.

Ukazao sam na GI kao mjerilo-kriterij koje mi služi za prosuđivanje arhitekture. Želio bih čuti još i koje drugo principijelno stanovište kako bismo došli do ozdravljenja prilika u našoj arhitekturi.

³⁾ Vidi поближе u časopisu »Građevinski vjesnik«, br. 7, 1936. g.

J. Neidhardt: Fiskulturni dom u Sarajevu, pogled s juga (maketa)

